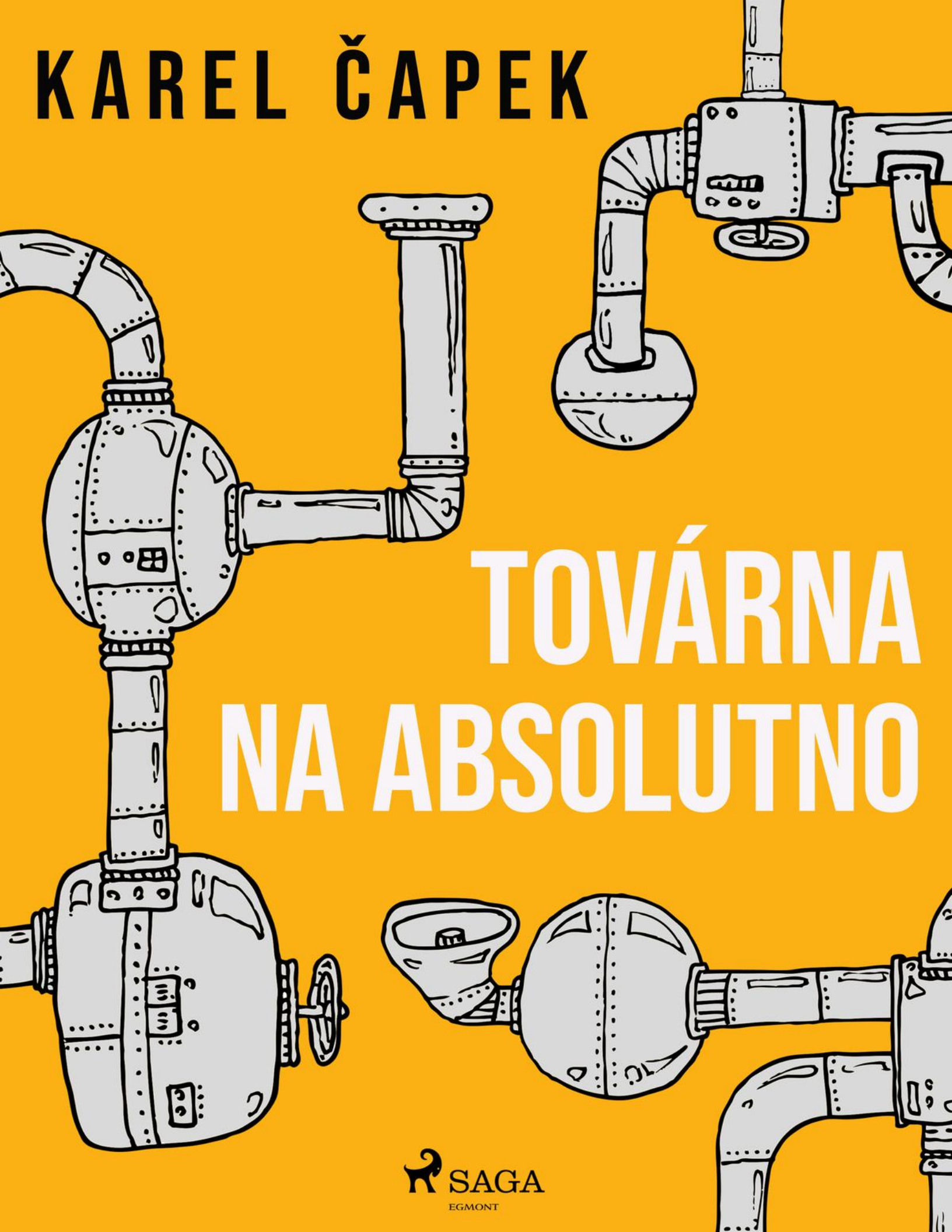

KAREL ČAPEK

TOVÁRNA NA ABSOLUTNO

KAREL ČAPEK

TOVÁRNA
NA ABSOLUTNO

 SAGA
EGMONT

Karel Čapek

Továrna na absolutno

SAGA Egmont

Továrna na absolutno

Postavy a použití jazyka v tomto díle nevyjadřují názory vydavatele. Dílo je publikováno jako historický dokument, který zachycuje společenské vnímání dané doby.

Copyright © 1922, 2022 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788728428283

1st ebook edition

Format: EPUB 3.0

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

This work is republished as a historical document. It contains contemporary use of language.

www.sagaegmont.com

Saga is a subsidiary of Egmont. Egmont is Denmark's largest media company and fully owned by the Egmont Foundation, which donates almost 13,4 million euros annually to children in difficult circumstances.

Předmluva

Předmluvu, která následuje, jsem chtěl vlastně napsat už k prvnímu vydání; neučinil jsem to jednak asi v návalu lenosti, na který se už nepamatuji, jednak z fatalismu; myslím totiž, že předmluvou se už nedá nic napravit. Když pak kniha vyšla, dočetl jsem se o ní různých zasloužených výtek: že prý se nevyrovná Balzakovu Hledání Absolutna, že se končí nedůstojným požíváním jitrnic, a hlavně že to není žádný pravý román. Tím jsem byl trefen přímo na hlavičku jako hřebík. Doznávám, že to není vůbec žádný román. Rád bych nyní na svou omluvu řekl, za jakých okolností se tato knížka nestala románem.

Jednoho jarního dne o čtyřech hodinách odpoledne jsem dopsal RUR; načež jsem s úlevou odhodil pero a šel se projít na Nebozízek. Nejprve mi bylo pěkně volno, že jsem se zbavil dřiny; z toho se vyvinul jakýsi pocit prázdnoty a posléze jsem shledal, že se nesnesitelně nudím. I řekl jsem si, že mám den beztoho zkažený a že tedy půjdu raději domů a napíši do novin fejeton. Takové odhodlání člověk obyčejně činí, nemaje ponětí, o čem vlastně bude psát; tu tedy jistou dobu chodí po pokoji, píská si nějakou písničku, které se nemůže zbavit, nebo chytá mouchy; pak si na něco vzpomene a začne psát. Také tehdy jsem si vzpomněl na jakýsi starší nápad, nařezal jsem si čtvrtky papíru a počal jsem psát fejeton.

Když jsem byl na třetí čtvrtce, shledal jsem, že toho je na fejeton moc a že by z toho mohlo být šest fejetonů, čímž celá věc uvázla v půl větě na třetí čtvrtce.

Po dvou měsících na venkově mě přepadly deště a samota; nebylo jiného vyhnutí: pořídil jsem si papír a počal jsem psát těch šest fejetonů. Trvalý déšť a patrně i záliba v látce zavinity, že jsem toho napsal dvanáct kapitol a rozdělil si látku ještě na šest dalších. Načež jsem těch dvanáct kapitol poslal novinám, aby je po jedné kapitole otiskovaly v Pondělníku, zaklínaje se, že já zatím dopíši konec.

Jenže život je nezbadatelný; vyšlo už jedenáct kapitol, a já neměl ani řádek dál; zapomněl jsem, že to vychází, a hlavně jsem zapomněl, jak to mělo být dál. Tiskárna mne honila, abych poslal konec; tu já (jako ta dívka v pohádce) jsem jí hodil novou kapitolu do cesty, aby mi dala pár dní pokoj. Prchaje před pronásledováním tiskárny trousil jsem kapitolu po kapitole; chtěl jsem ji předhonorit, ale „ona za mnou skok co skok“. Kličkoval jsem jako štvaný zajíc; vrhal jsem se všemi směry, abych získal času a mohl ještě nějak napravit, co jsem při této honičce pokazil. Sudťe sami, nadržel-li jsem se dosti dlouho; ještě osmnáct kapitol to trvalo, než jsem vystrčil bílý prapor konce. Jakže, že tato knížka nemá souvislého děje? Což není to epický a vzrušující děj, jak autor, štván Erinyemi¹, uniká do horské samoty i do zátiší redakčních, na Svatou Kildu, do Hradce Králové, na tichomořský atol, do Sedmi Chalup a posléze za stůl hospody U Damohorských, aby teprve tam, s rukama zkříženými a vrhaje svým pronásledovatelům v tvář poslední argumenty, se vzdal? Sledujte se zatajeným dechem, kterak až do poslední chvíle věří, že – jsa nemilosrdně honěn – přese vše míří k jakémusi cíli a sám honí jakousi ideu; a opustil-li ho v třicáté kapitole dech, neopustila ho podivná víra, že v klikaté cestě, kterou právě proběhl, byl jakýsi jednotný smysl. Toto jest pravý děj románu, jenž skutečně není románem, nýbrž fejetonovým seriálem: kterýžto název na něj nyní dodatečně připichuji.

V říjnu 1926

Karel Čapek

Kapitola I. – Inzerát

Na Nový rok 1943 pan G. H. Bondy, prezident závodů MEAS, četl noviny jako kdykoliv jindy; přeskočil poněkud neuctivě zprávy z bojiště, vyhnul se kabinetní krizi a vyplul plnými plachtami (- protože Lidové noviny dávno již zpětinásobily svůj formát, stačily by tyto plachty i na zámořskou plavbu -) do rubriky Národního hospodáře. Zde křižoval řádnou chvíli, načež svinul plachty a nechal se kolébat sněním.

„Uhelná krize,“ řekl si, „vyčerpání dolů; ostravská pánev zastavuje práci na léta. U všech všudy, to je pohroma. Musíme vozit hornoslezské uhlí; prosím, počítejte, oč nám to zdraží naše produkty, a pak mně mluvíte o soutěži! Jsme na hromadě; a zvýší-li Německo tarify, můžeme zavřít boudu. A Živno klesla. Ó bože, jaké malé poměry! Jaké těsné, pitomé, neplodné poměry! Ach, zatracená krize!“

Pan G. H. Bondy, předseda správní rady, se zastavil. Něco ho neodbytně dráždilo. Sledoval to, až to našel na poslední stránce odložených novin. Bylo to slovíčko LEZ. Vlastně jen půl slova, protože noviny byly zrovna před L přeloženy. Byla to právě ta polovičatost, která se tak neobyčejně vnucovala. „Nu, bože, bude tam asi ŽELEZ,“ uvažoval Bondy neurčitě, „nebo NELEZ. Nebo NÁLEZ. A dusíkové akcie také klesly. Strašlivá stagnace. Malé, směšně malé poměry. – Ale to je nesmysl, kdo by inzeroval nález? Spíše ztrátu. Má tam asi stát ZTRÁTA, rozhodně.“

Poněkud rozladěn rozložil pan G. H. Bondy noviny, aby se zbavil nepříjemného slova. Nyní zmizelo docela v šachovnici inzerátů. Honil je sloupec za sloupcem; ukrylo

se s rozčilující schválností. Nyní pan Bondy začal zdola a konečně od pravé strany. Protivný NÁLEZ byl ten tam.

G. H. Bondy se nevzdal. Složil znovu noviny, a hle, nenáviděné LEZ vyskočilo samo na okraji; tu tedy je zachytil prstem, otevřel rychle noviny a našel... Pan Bondy tiše zasakroval. Byl to všehovšudy velmi skrovný, velmi všední inzerátek:

VYNÁLEZ

*velmi lukrativní, vhodný pro
každou továrnu, se ihned
z osobních příčin prodá.
Dotazy na inž. R. Marka,
Břevnov 1651.*

„Tohle mně stálo za to!“ myslel si pan G. H. Bondy. „Nějaké patentní šle; nějaký podvůdek nebo bláznova hračka; a já s tím ztrácím pět minut! I já už blbnu. Malé poměry. A žádný, žádný rozmach!“

Prezident Bondy se nyní položil do houpací židle, aby pohodlněji procítil celou trpkost malých poměrů. Pravda, MEAS má deset továren a třicet čtyři tisíce dělníků. MEAS vede v železe. MEAS je v kotlích bez konkurence. Rošty MEAS jsou světová značka. Ale za dvacet let práce, panebože, by se jinde pořídilo něco většího -

G. H. Bondy se prudce posadil. „Inženýr Marek, inženýr Marek! Počkejme, není to snad zrzavý Marek, jak se honem jmenoval, Rudolf, Ruda Marek, kamarád Ruda z techniky? Skutečně, tady v inzerátě je: inž. R. Marek. Rudo, ty kujóne, je to možno? A chudáku, ty jsi to dopracoval! Prodávat velmi lukrativní vynález, haha, z osobních příčin; my už známe takové osobní příčiny; nemáš peníze, vid? Chtěl bys chytit průmyslovou kavku na nějaký usmolený patent; inu, vždycky jsi býval trochu posedlý myšlenkou převrátit svět.

Ach, holenu, kde jsou naše velké myšlenky! Naše velkodušné a šarlatánské mládí!“

Prezident Bondy se zase položil. „Snad je to opravdu Marek,“ přemítal. „Ale Marek byl vědecká hlava. Trochu mluvka, ale ten kluk měl něco geniálního. Měl myšlenky. Jinak děsně nepraktický člověk. Vlastně úplný blázen. Je to divné,“ řekl si pan Bondy, „že není profesorem. Přes dvacet let jsem ho neviděl, bůhví co všechno dělal; snad úplně sešel. Ba jistě sešel; bydlí až v Břevnově, chudák... a živí se vynálezy! Strašný konec!“

Pan Bondy se pokoušel představit si bídu sešlého vynálezce. Podařilo se mu vymyslet si úžasně vousatou, rozčuchanou hlavu; stěny kolem jsou pochmurné a papírové jako ve filmu. Nábytek žádný; v koutě matrace, na stole ubohý model z cívek, hřebíků a ohořelých sirek, kalné okénko vede na dvorek. A do této nevýslovné nuzoty vkročí návštěva v kožichu. „Jdu se podívat na váš vynález.“ Poloslepý vynálezce nepozná starého kamaráda; pokorně uklání ježatou hlavu, hledá, kam hosta posadit, a nyní, ó dobrý bože, zkřehlými, ubohými, třesoucími se prsty zkouší uvést v pohyb svůj žalostný vynález, jakési pošetilé perpetuum mobile, a zmateně brebentí, jak by to mělo běžet, jak by to jistě běželo, kdyby – kdyby měl – kdyby mohl koupit – – Návštěva v kožichu bloudí očima po celé té podstřešní komůrce; a náhle vytáhne z kapsy koženou tašku a klade na stůl tisícovku, druhou („Dost už!“ ulekl se sám pan Bondy.) a ještě třetí. („Tisícovka by to konečně také spravila – prozatím,“ myslí něco v panu Bondym.) „To je... na další práci, pane Marku; ne ne, nejste docela ničím povinen. Cože, kdo jsem? Na tom nezáleží. Myslete si, že váš přítel.“

Prezident Bondy byl velmi spokojen a dojat tímto obrazem. „Pošlu k Markovi svého sekretáře,“ umínil si, „hned, nebo hned zítra. A co budu dělat dnes? Je svátek,

do továrny nejdu; mám vlastně volno - Ach, ty malé poměry! Po celý den nemít co dělat! Což kdybych sám dnes - -“

G. H. Bondy zaváhal. Bylo by to tak trochu dobrodružství, podívat se na tu bídu podivína v Břevnově. „Byli jsme, konečně, takoví přátelé! A vzpomínky mají svá práva. Pojedu!“ rozhodl se pan Bondy. A jel.

Trochu ho potom nudilo, když jeho auto klouzalo po celém Břevnově, aby hledalo nejubožší domeček s číslem 1651. Museli se ptát na policii. „Marek, Marek,“ hledal inspektor ve své paměti, „to asi je inženýr Rudolf Marek, Marek a spol., továrna na žárovky, Mixova ulice 1651.“

Továrna na žárovky! - Prezident Bondy byl zklamán, ano roztrpčen. Ruda Marek není tedy v podstřeší! Je továrníkem a prodává „z osobních příčin“ nějaký vynález! Starý hochu, to smrdí konkurzem, nebo ať nejsem Bondy. „Nevíte, jak se panu Markovi daří?“ zeptal se jakoby mimochodem policejního inspektora, když už sedal do auta.

„Ó, výborně!“ odpovídal inspektor. „Tuze krásný závod má. Slavná firma,“ dodával s místní úctou. „Bohatý pán,“ objasňoval ještě, „a hrozně učený. Samé pokusy dělá.“

„Mixova ulice!“ kázal pan Bondy šoférovi.

„Třetí ulice napravo!“ volal inspektor za autem.

A teď už pan Bondy zvoní u obytného křídla docela slušné továrničky. „Je to tady čisté, na dvoře záhonky, na zdech psí víno. Hm,“ řekl si pan Bondy, „kus humanitářství a reformismu byl v tom zatraceném Markovi odjakživa.“ A tuhle vstříc na schody vychází sám Marek, Ruda Marek; je hrozně hubený a vážný, jaksi vznešený; Bondymu je divně u srdce, že Ruda není ani tak mladý, jako býval, ani úžasně zarostlý jako ten vynálezce, že je docela jiný než cokoliv, nač pan Bondy myslel, ba stěží k poznání; ale dřív, než si plně uvědomil zklamání, podává mu inženýr Marek ruku a tiše povídá:

„No, žes už přišel, Bondy! Já jsem tě čekal!“

Kapitola II. - Karburátor

„Čekal jsem tě!“ opakoval Marek, když posadil hosta do kožené klubovky.

Za nic na světě by se byl Bondy nepřiznal k svým iluzím o sešlém vynálezci.

„Vidíš,“ radoval se trochu nuceně, „je to náhoda! Mně totiž dnes ráno napadlo, že už jsme se dvacet let neviděli! Dvacet let, považ, Rudo!“ „Hm,“ udělal Marek. „Tak tedy ty chceš koupit můj vynález?“ „Koupit?“ řekl G. H. Bondy váhavě. „Já opravdu nevím... Ani jsem na to nepomyslel. Chtěl jsem tě vidět a -“

„Prosím tě, nedělej se!“ přerušil ho Marek. „Já jsem věděl, že přijdeš. Pro takovou věc jistě. Takový vynález je tak zrovna pro tebe. Z toho se dá nadělat,“ mávl rukou, odkašlal a začal odměřeně: „Vynález, který vám předvedu, znamená větší převrat techniky než Wattův vynález parního stroje. Mám-li krátce naznačit jeho podstatu, tedy jde, teoreticky řečeno, o dokonalé využití atomové energie...“

Bondy skrytě zívl. „A prosím tě, cos dělal po těch dvacet let?“

Marek vzhlédl trochu překvapeně. „Moderní věda tvrdí, že hmota, totiž atomy, je složena z ohromného počtu jednotek energie; atom je vlastně shluk elektronů, to jest nejmenších elektrických dílců -“

„To je hrozně zajímavé,“ přerušil ho prezident Bondy. „Vidíš, já jsem byl vždycky ve fyzice slabý. Ale ty špatně vypadáš, Marku! Jak jsi vlastně přišel k téhle hrač - hm, k téhle továrně?“

„Já? Docela náhodou. Vynalezl jsem totiž nový způsob drátů do žárovek – To nic není, to jsem našel jen tak mimochodem. Víš, já už dvacet let pracuji na spalování hmot. Řekni sám, Bondy, co je největší problém moderní techniky?“

„Obchod,“ řekl prezident. „A jsi už ženat?“

„Vdovec,“ odpověděl Marek a vyskočil vzrušen. „Žádný obchod, rozumíš? Spalování! Dokonalé využití tepelné energie, která je ve hmotě! Považ, že z uhlí vytopíme sotva stotisícinu toho, co bychom mohli vytopit! Chápeš to?“

„Ano. Uhlí je hrozně drahé,“ mýnil pan Bondy moudře. Marek se posadil a řekl zjitřeně: „Nepřišel-lis kvůli mému Karburátoru, Bondy, můžeš jít.“

„Jen pokračuj,“ doložil prezident pln mírnosti.

Marek položil hlavu do dlaní. „Dvacet let jsem na tom pracoval,“ vydralo se z něho těžce, „a teď, teď to prodám prvnímu, kdo přijde! Můj ohromný sen! Největší vynález, který dosud byl! Vážně, Bondy: je to úžasná věc.“

„Jistě, na naše malé poměry,“ přitakal Bondy.

„Ne, vůbec úžasná. Považ si, že můžeš využítkovat atomové energie naprosto beze zbytku!“

„Aha,“ pravil prezident. „Budeme topit atomy. Inu, pročpak ne. Máš to tady hezké, Rudo; malé a hezké. Kolik máš dělníků?“

Marek neposlouchal. „Víš,“ mluvil zamyšleně, „to máš jedno, jak se to řekne: ‚využít atomové energie‘ nebo ‚spálit hmotu‘. Nebo ‚rozbít hmotu‘. Můžeš tomu říkat, jak chceš.“

„Já jsem pro spálení,“ řekl pan Bondy; „to zní tak intimně.“

„Ale přesnější je ‚roztříštit hmotu‘; víš, roztříštit atom na elektrony, a ty elektrony zapřáhnout do práce, chápeš to?“

„Dokonale,“ souhlasil prezident. „Jen je zapřáhnout!“

„Mysli si, dejme tomu, že dva koně ze vší síly táhnou za oba konce provazu opačnými směry. Víš, co to je?“

„Patrně nějaký sport,“ mínil pan Bondy.

„Ne, ale klid. Konec táhnou, ale nepostupují. A kdybys přesekl provaz –“

„– koně se svalí,“ zvolal G. H. Bondy nadšen.

„Ne, ale rozběhnou se; stávají se uvolněnou energií. A teď se podívej: takové svázané spřežení je hmota. Přetni pouto, které k sobě váže elektrony, a ony se –“

„– rozběhnou!“

„Ano, ale my je můžeme chytit a zapřáhnout, rozumíš? Nebo si myslí tohle: My topíme, dejme tomu, kusem uhlí. Z toho dostaneme trochu tepla, ale krom toho popel, uhelný plyn a saze. Hmota se tím neztratí, rozumíš?“

„Ano. Nechtěl bys cigáro?“

„Nechci. Ale ta hmota, která zbývá, má ještě spoustu nespotřebované atomové energie. Kdybychom spotřebovali vůbec všechnu atomovou energii, spotřebovali bychom tím také atomy. Zkrátka: hmota by zmizela.“

„Aha. Teď tomu rozumím.“

„To máš tak, jako bychom špatně vymílali obilí; jako bychom omleli tenoučkou vrchní slupku a ostatní vyhodili, jako vyhazujeme popel. Při dokonalém vymletí nezůstane ze zrna nic, nebo skoro nic, vid? A stejně při dokonalém spálení nezůstane z hmoty nic, nebo skoro nic. Vymele se nadobro. Spotřebuje se. Vráti se v původní nic. Víš, hmota potřebuje strašnou spoustu energie na to, aby vůbec existovala; vezmi jí existenci, přinuť ji nebýt, a tím uvolníš ohromnou zásobu síly. Tak je to, Bondy.“

„Aha. To není zlé.“

„Pflüger například počítá, že jedno kilo uhlí obsahuje třiadvacet bilionů kalorií. Já myslím, že Pflüger přehání.“

„Rozhodně.“